

LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA DE L'ESTAT ESPANYOL: UNA APROXIMACIÓ A LA INCOMPRESIÓ DEL PLURALISME CULTURAL

Joan Marcet*

Resum

El contingut formal de l'article 3 de la Constitució va ser considerat com un avenç històric, malgrat alguns elements de polèmica en el debat constituent. La Constitució de 1978 acceptava l'existència d'una pluralitat de llengües espanyoles, per bé que només a una, el castellà, li reconeixia el caràcter d'oficial a tot l'Estat i li conferia l'estatus de "llengua franca" per a tots els ciutadans espanyols. La resta de llengües, no anomenades per la Constitució (fet que comportarà algun conflicte en el cas de la modalitat valenciana del català, per exemple) són, doncs, només cooficials en les respectives comunitats autònomes, d'acord amb els seus estatuts d'autonomia.

A partir d'aquestes previsions constitucionals, les comunitats amb llengua pròpia han desenvolupat les respectives previsions estatutàries amb normatives més o menys àmplies de normalització lingüística, entre les quals hi ha la de l'ensenyament d'aquesta llengua i en aquesta llengua. Per la seva banda, l'Estat ha fet un desenvolupament escàs, poc compromès i, a voltes, controvertit, de la previsió d'especial respecte i protecció de la diversitat lingüística espanyola, que conté el tercer paràgraf de l'esmentat article 3 de la Constitució.

L'article intenta una aproximació a la trajectòria que ha dut a terme l'Estat espanyol pel que fa a la política lingüística, que hauria de partir del contingut formal i material de l'article 3 de la Constitució, però que ha anat desenvolupant accions normatives o pràctiques, unes vegades coherents i d'altres força contradictòries amb aquest contingut.

THE LANGUAGE POLICY OF SPAIN: A CLOSER LOOK AT THE FAILURE TO UNDERSTAND CULTURAL PLURALISM

Abstract

The formal content of Article 3 of the Constitution was regarded as a historic breakthrough, despite some controversial elements during the debate over the framing of the Constitution. The 1978 Constitution recognized the existence of a plurality of Spanish languages, although it recognized only one, Spanish, as official throughout Spain. The Constitution granted Spanish the status of lingua franca for all Spanish citizens. The remaining languages, not named in the Constitution (which would lead to a conflict in the case of the Valencian variant of Catalan, for example) were, therefore, only co-official in their respective Autonomous Communities, in accordance with these communities' Statutes of Autonomy.

Communities with an autochthonous language have taken these constitutional guidelines and expanded upon their own Statutes of Autonomy, creating fairly broad standards for language normalization, including teaching of the autochthonous language and teaching in the autochthonous language. For its part, the central government has done little to flesh out the provision guaranteeing special respect and protection for Spain's language diversity, set forth in the third paragraph of Article 3 of the Constitution. Its efforts have shown a low level of commitment and have at times been controversial.

This article attempts a closer look at the development of the Spanish central government's language policy, which should be based on the formal, literal content of Article Three of the Constitution, but which has developed standards or practices that at times have been consistent with Article 3 and at times have been quite contradictory.

---

* Joan Marcet, professor titular de dret constitucional a la UAB. Director de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS), joan.marcet@uab.cat

Article rebut el 06.03.2013. Avaluació cega: 02.04.2013. Data d'acceptació de la versió final: 18.04.2013.

Citació recomanada: MARCET, Joan. «La política lingüística de l'Estat espanyol: una aproximació a la incomprensió del pluralisme cultural», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 59, 2013, p. 59-74, DOI: [10.2436/20.8030.02.4](https://doi.org/10.2436/20.8030.02.4).

Sumari

- 1 Introducció
- 2 La promoció i protecció lingüística.
- 3 L'acció política i jurídicoadministrativa de reconeixement del plurilingüisme.
- 4 Les percepcions ciutadanes sobre la llengua i la política lingüística
- 5 Els posicionaments polítics sobre política lingüística.
- 6 A manera de conclusió

1 Introducció

El 10 d'octubre de 2012, el Ministre d'Educació, Cultura i Esports, J. I. Wert Ortega, responia una pregunta oral del diputat socialista català Francesc Vallès, reiterant que el propòsit del Govern era «espanyolitzar els alumnes catalans». La materialització d'aquesta afirmació es plasmava poques setmanes després en diversos continguts de l'avantprojecte de la “Ley Orgánica para la mejora de la calidad educativa (LOMCE)”, que el Ministeri d'Educació presentava a la Conferència Sectorial d'Educació.

Trenta-quatre anys després de l'aprovació de la Constitució Espanyola, la polèmica aixecada pels continguts de l'esmentat avantprojecte, especialment els referits al tractament de l'ensenyament de les llengües cooficials, mostrava una vegada més l'erràtica i incomprensible política lingüística portada a terme des dels governs espanyols, que amb major o menor comprensió del caràcter pluricultural i plurilingüe de l'Estat, segons els casos i els colors polítics, ha estat una constant des de la recuperació de la democràcia.

El contingut formal de l'article 3 de la Constitució va ser considerat com un avenç històric, malgrat alguns elements de polèmica en el debat constituent. La Constitució de 1978 acceptava l'existència d'una pluralitat de llengües espanyoles, per bé que només a una, el castellà, li reconeixia el caràcter d'oficial a tot l'Estat i li conferia l'estatus de “llengua franca” per a tots els ciutadans espanyols. La resta de llengües, no anomenades per la Constitució (fet que comportarà algun conflicte en el cas de la modalitat valenciana del català, per exemple) són, doncs, només cooficials en les respectives comunitats autònomes, d'acord amb els seus estatuts d'autonomia.

A partir d'aquestes previsions constitucionals, les comunitats amb llengua pròpia han desenvolupat les respectives previsions estatutàries amb normatives més o menys àmplies de normalització lingüística, entre les quals la de l'ensenyament d'aquesta llengua i en aquesta llengua. Per la seva banda, l'Estat ha fet un desenvolupament escàs, poc compromès i, a voltes, controvertit, de la previsió d'especial respecte i protecció de la diversitat lingüística espanyola, continguda en el tercer paràgraf de l'esmentat article 3 de la Constitució.

Aquesta aportació intenta una aproximació a la trajectòria duta a terme per l'Estat espanyol pel que fa a la seva política lingüística, que hauria de partir del contingut formal i material de l'article 3 de la Constitució però que ha anat desenvolupant accions normatives o pràctiques, de vegades coherents i en d'altres força contradictòries amb aquest contingut.

Es deixa de banda lògicament tota l'actuació de normalització lingüística duta a terme per les diverses comunitats amb llengua pròpia, acció inicialment consistent en l'aprovació entre 1982 i 1986 de lleis lingüístiques en les sis comunitats autònomes que varen reconèixer estatutàriament una llengua pròpia. Aquesta actuació ha estat l'objecte d'anàlisis i estudis sovintejats per diversos especialistes en el camp del dret i de la llengua. Per tant, es centra el relat en les principals accions dutes a terme des de les institucions d'àmbit estatal, tractant d'analitzar l'actuació de l'Estat en la promoció i protecció de les diverses llengües existents a Espanya; tant del castellà, definit com a llengua espanyola oficial de l'Estat, com de les altres

tres reconegudes des de l'inici¹ com a oficials en sis de les disset comunitats autònomes en què s'estructura l'Estat espanyol. A més d'aquesta aproximació a l'actuació política, jurídica i administrativa, es fa referència a l'evolució de la percepció ciutadana sobre aquesta política lingüística, per concloure amb uns apunts sobre els posicionaments de les forces polítiques d'àmbit estatal sobre aquesta qüestió.

2 La promoció i protecció lingüística

A l'hora d'abordar aquest primer aspecte, que ens connecta amb les previsions contingudes en el tercer paràgraf de l'article 3 de la Constitució espanyola, caldria assentar, com han fet diversos autors,² la posició favorable a una interpretació oberta d'aquest tercer paràgraf, que superi una visió merament competencial de la matèria lingüística i que, per tant, inclogui la intervenció de les institucions estatals amb accions concretes sobre les diverses modalitats lingüístiques existents a Espanya. Sembla clar, tant per la doctrina com per la pràctica duta a terme, que l'Estat no només s'ha de limitar a dictar normes i a promoure la llengua castellana, sinó que pot operar i, fins i tot, ha de realitzar actuacions relatives a les altres llengües diferents del castellà que, tot complementant l'acció normalitzadora realitzada per cada comunitat autònoma amb llengua pròpia, defineixi marcs globals en els àmbits del foment, promoció i protecció o l'ensenyament fora del territori de la mateixa comunitat (tant a l'interior de l'Estat com a l'exterior d'aquest). Un capítol a part, que s'abordarà en el següent apartat, és el relatiu a la regulació de l'ús i el coneixement lingüístic de les institucions i l'Administració de l'Estat.

Des de mitjan dels anys vuitanta han sovintejat les iniciatives parlamentàries que buscaven un equilibri lingüístic a Espanya i, en conseqüència, una implicació de les institucions estatals en la protecció i promoció de la realitat plurilingüística de l'Estat. Es tractava, a través d'aquestes iniciatives, de complementar les previsions estatutàries i fomentar el coneixement i difusió de les diverses llengües espanyoles (de manera específica, el català, el basc i el gallec) en les comunitats únicament castellanoparlants, així com també a l'exterior.³ La gran majoria d'aquestes iniciatives, malgrat que eren formalment aprovades, en tractar-se d'iniciatives d'impuls de l'acció de govern, quedaven gairebé sempre en meres declaracions d'intencions o implicaven tímids moviments de reconeixement i promoció de les llengües espanyoles diferents del castellà. De fet, i fins a començaments dels anys noranta, amb la creació de l'Instituto Cervantes primer, i l'adhesió d'Espanya a la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries després, no es donaran passos significatius en l'adopció per part de l'Estat d'una orientació en la política lingüística, parcials en el primer supòsit, i de manera obligada en el segon cas.

Efectivament, el 1991 veia la llum l'Institut Cervantes, creat com s'afirma en l'article 1 de la Llei 7/1991, de 21 de març, com a entitat de dret públic "per a la promoció i difusió de l'espanyol". Durant la discussió parlamentària de la llei es va plantejar la possibilitat i oportunitat que aquest Institut es pogués utilitzar no només per a la promoció del castellà, sinó també de la resta de llengües cooficials en diverses comunitats

---

¹ L'Estatut d'autonomia de Catalunya aprovat l'any 2006 garanteix per a la llengua occitana, denominada aranès a l'Aran, la condició de llengua oficial a Catalunya en els termes establerts en l'Estatut i les lleis de normalització lingüística.

² Des dels primerencs i importants estudis d'Antoni Milian i que han tingut continuïtat al llarg dels anys, fins als més concrets i especialitzats de Jaume Vernet o, per citar-ne una, la monografia de Manuel Alcaraz Ramos "El pluralismo lingüístico en la Constitución Española" Madrid (Congreso de los Diputados) 1999.

³ Cal fer referència en aquest sentit a diverses iniciatives del senador independent dins les llistes del PSC, Francesc Ferrer Gironès, presentades durant les legislatures tercera (1986-1989) i quarta (1989-1993).

autònomes. Però es volia un instrument comparable a l'*Alliance Française*, el *British Council* o el *Goethe Institut*, i així entre les finalitats i activitats previstes en els articles 3 i 4 de la llei només es fa esment a la difusió i promoció de la llengua i cultura espanyoles, sobreentenenent com a tal la llengua i cultura de matriu castellana. És veritat que en el desenvolupament posterior de l'Institut Cervantes s'ha obert la porta a un *Espacio de las Lenguas Ibéricas* que de manera accessòria s'ha dedicat a difondre les activitats i cursos de català, basc i gallec (també de portuguès) promogudes pels governs de Catalunya, Euskadi i Galícia (i també per l'Institut Camoens portuguès).

L'orientació monolingüe de l'Institut Cervantes ha comportat la creació d'institucions paral·leles de les comunitats amb llengua i cultura pròpies. De fet, el 1983 es crea ja el *Consello de cultura galega* com a instrument per fomentar la llengua i la cultura gallegues, dins una concepció àmplia de defensa i promoció dels valors culturals del poble gallec.⁴

L'abril de 2002 es crea l'Institut Ramon Llull amb l'objectiu de projecció exterior de la llengua i la cultura catalanes. L'Institut, amb personalitat jurídica pròpia, forma part de la Fundació Ramon Llull, amb seu a Andorra, i va intentar des del seu disseny inicial comptar amb el suport dels governs autonòmics de la Comunitat valenciana i de les Illes Balears. En la pràctica, només durant el mandat dels dos governs d'esquerres a les Illes Balears (de la seva creació inicial el 2002 fins al 2003 i del 2008 al 2011) s'ha mantingut la presència del Govern Balear com a corresponsable de la direcció de l'Institut. Per la seva banda, el govern de la Comunitat valenciana (sempre governs de majoria del Partit Popular), malgrat la seva participació en les converses inicials per la creació de l'Institut, ha rebutjat formar-ne part des de la seva creació formal.

Finalment, el 2007 es crea l'instituto vasco Etxepare Euskal Institutua també amb l'objectiu de promoure i difondre a l'exterior la llengua i la cultura basques. L'Etxepare, creat per la Llei 3/2007 del Parlament basc, no començarà a caminar pràcticament fins al 2009.

Malgrat la relació de col·laboració formal entre l'Institut Cervantes i les institucions de creació autonòmica que s'han relacionat, sembla prou evident que no s'ha aconseguit la formulació d'una política de promoció lingüística des de l'Estat que contempli de manera integral el caràcter pluricultural i plurilingüe d'Espanya. I aquesta realitat s'ha evidenciat tant pel que fa a la promoció cap a l'exterior com pel que fa al reconeixement i promoció interiors.

No han faltat tampoc propostes perquè es reconeixin i es difonguin les llengües no castellanes a l'interior d'Espanya. Tant l'adhesió a la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, aprovada el 1992 pel Consell d'Europa, com la presentació i aprovació d'iniciatives per tal de promoure l'ensenyament d'aquestes llengües en els territoris castellanoparlants, han intentat caminar en aquesta direcció.

La Carta europea va comptar amb un treball intens en el si del Consell d'Europa de dos parlamentaris catalans; primer, el senador socialista Alexandre Cirici Pellicer i, posteriorment, el diputat també del PSC Lluís M. de Puig. Ambdós en van ser impulsors i ponents destacats. El Consell d'Europa aprovà la Carta el novembre de 1992 i va ser signada inicialment pel representant oficial del Regne d'Espanya, però no va ser

---

⁴ El Consello de cultura galega és una institució prevista en l'article 32 de l'Estatut d'autonomia de Galícia, que serà desenvolupat per la Llei 8/1983, del Parlament gallec i pel Decret 237/2000, de la Xunta de Galícia, que el farà plenament operatiu.

formalment ratificada fins al 2001 i, per tant, fins llavors no va comportar cap obligació formal per al Govern d'Espanya.

Dins els objectius de la Carta s'inclouen tots aquells que fan referència al reconeixement, protecció, foment i promoció del que anomena llengües regionals o minoritàries.⁵ Això comporta un seguit d'obligacions legislatives i d'execució pràctica sobre les quals el Govern de l'Estat ha d'informar periòdicament, i que són objecte d'un informe d'un Comitè d'Experts nomenat pel Consell d'Europa i de les conseqüents recomanacions al Comitè de Ministres del Consell. Des de l'entrada en vigor a Espanya de la Carta, s'han produït tres avaluacions o informes del Consell d'Europa: el 2005, el 2008 i, el darrer, el 2012. Els tres informes contenen una avaluació positiva pel que fa al reconeixement formal i pràctic de les llengües diferents del castellà en els territoris que els són propis, a partir del desenvolupament legal del reconeixement estatutari d'aquestes llengües. A la vegada incorporen un seguit de recomanacions pel que fa al reconeixement i protecció en l'àmbit de l'administració general de l'Estat, especialment en l'àmbit de l'Administració de Justícia, aspectes als quals farem referència més endavant. Des de la primera avaluació de l'any 2005, el Comitè d'Experts del Consell d'Europa reconeix el compromís de protecció i promoció de les llengües regionals que comporta el paràgraf tercer de l'article 3 de la Constitució espanyola, i elogia el reconeixement i l'alt grau de protecció que aquestes llengües regionals tenen en els territoris respectius on tenen caràcter cooficial. Els elements de crítica es dirigeixen al nivell de protecció i a la distància entre compromisos i pràctica en el marc jurídic i pràctic estatal.

És en aquest sentit que s'han presentat en diverses ocasions iniciatives que tenien com objectiu superar algunes d'aquestes traves. Han sovintejat els avenços i retrocessos en el reconeixement legal de les llengües diferents del castellà en la regulació dels diversos àmbits administratius estatals (obligació de conèixer o reconeixement com a mèrit del coneixement d'aquestes llengües), i a la vegada s'han presentat, i en alguns casos aprovat, iniciatives de promoció d'aquestes llengües.

Algunes de les més recents i significatives d'aquestes iniciatives parlamentàries s'han aprovat al llarg dels darrers dotze anys, tot coincidint amb el període que s'inicia amb la ratificació formal de la Carta europea de les llengües. El març de 2001, el Grup parlamentari català en el Senat de Convergència i Unió, presentava una interpel·lació i una moció posterior instant al Govern espanyol a fomentar el coneixement de la realitat plurilingüe de l'Estat.⁶ La moció va ser rebutjada per la majoria del Partit Popular. El juny de 2001, el PSC, conjuntament amb altres diputats socialistes de comunitats amb llengua pròpia, presentava al Congrés dels Diputats una proposició no de llei destinada a la promoció de l'ensenyament de les llengües espanyoles diferents del castellà en els nivells educatius no universitaris i universitaris. La iniciativa s'emmarcava en l'impuls promogut pel Parlament i el Consell Europeu de declarar el 2001 com "Any Europeu de les Llengües". La proposició no va aconseguir tirar endavant, però va ser recollida de manera literal com a moció pels grups parlamentaris Socialista i Entesa Catalana de Progrés en el Senat, i amb diverses modificacions, aprovada pel plenari d'aquesta cambra el setembre de 2001. La moció aprovada recollia, de manera més limitada que la iniciativa original, la proposta d'impulsar l'ensenyament optatiu de

---

⁵ En la definició que fa l'article 1 de la Carta europea, s'entén per llengua regional o minoritària «aquelles llengües diferents de la llengua o les llengües oficials de l'Estat, que són parlades tradicionalment en el territori d'un Estat per nacionals d'aquest Estat que constitueixen un grup numèricament inferior a la resta de població de l'Estat».

⁶ Vegeu BOCG, Senado, sèrie I, núm. 154, de 5 de març de 2001.

les llengües estatutàriament cooficials en l'ensenyament secundari i universitari.⁷ No sembla que l'aprovació unànime d'aquesta iniciativa hagi comportat avenços significatius en la promoció interna de les llengües cooficials, com ho evidencia la reiteració de propostes similars de reconeixement de la realitat plurilingüe de l'Estat espanyol. El mateix grup de l'Entesa Catalana de progrés reiterava sense èxit el juliol de 2002 algunes de les propostes en relació amb aquest reconeixement.⁸

Caldrà esperar a la nova legislatura (2004-2008), que va comportar un canvi de majoria parlamentària, perquè novament es presentin i s'aprovin iniciatives que pretenen el reconeixement i promoció del caràcter plurilingüe d'Espanya.⁹ Però l'aprovació formal de propostes impulsant l'acció del Govern només es traduirà en avenços en el reconeixement més formal i administratiu del pluralisme lingüístic d'Espanya, aspectes recollits en els informes dels experts del Consell d'Europa, sense aconseguir un reconeixement real ni un esforç de promoció i difusió de la realitat lingüística espanyola.

En l'actual desena legislatura, iniciada el 2011, el grup parlamentari al Senat de l'Entesa pel progrés de Catalunya ha presentat una proposició de Llei orgànica de reconeixement de la pluralitat lingüística d'Espanya,¹⁰ que eleva el rang formal de les disposicions normatives en matèria lingüística i realitza un recorregut potencialment exhaustiu de propostes de modificació legislativa i de promoció de les llengües cooficials. La proposició no va ser presa en consideració, pel Ple de la cambra alta del 24 d'abril de 2013, pel vot negatiu de la majoria parlamentària del PP i d'una part del grup mixt (147 vots), encara que va obtenir el suport de la resta de grups parlamentaris (91 vots a favor de la presa en consideració, del grup socialista, de CiU, PNB, d'una part també del grup mixt, i de l'Entesa pel Progrés de Catalunya que n'era el promotor).

La reiteració d'iniciatives que han anat buscant objectius similars de reconeixement i promoció interior i exterior de la pluralitat lingüística i cultural d'Espanya, evidencia no sols la manca d'acompliment per parts dels diversos governs de les propostes aprovades en diferents ocasions, sinó que el camí a recórrer en aquest procés de reconeixement i promoció és encara llarg i ple d'entrebancs, incomprensions i resistències, tal com es podrà comprovar també més endavant.

---

⁷ Vegeu la iniciativa del Congrés dels Diputats al BOCG, sèrie D, núm 198, de 15 de juny de 2001. La iniciativa original del Senat es troba en el BOCG, Senado, sèrie, núm. 272, de 24 de setembre de 2001, el debat es pot seguir en el Diari de Sessions del Senat, núm. 57, de la VII Legislatura (25 de setembre de 2001) i la moció finalment aprovada està publicada en el BOCG, Senat, sèrie I, núm. 278, de 2 d'octubre de 2001.

⁸ Vegeu el text de la moció conseqüència d'interpel·lació en el BOCG, Senat, sèrie I, núm. 466, d'1 de juliol de 2002.

⁹ Així, cal esmentar la proposició no de llei presentada per Iniciativa per Catalunya Verds i aprovada pel plenari del Congrés l'octubre de 2004 (BOCG, Congreso de los Diputados, núm. D-86, de 18 d'octubre de 2004); i la PNL presentada pel Grup Socialista i aprovada pel Plenari del Congrés el febrer de 2006 (BOCG, Congreso de los Diputados, núm. D-336, de 17 de febrer de 2006).

¹⁰ Vegeu la proposició de llei en el BOCG, Senat, núm. 146 de 31 de gener de 2013.

3 L'acció política i juridicoadministrativa de reconeixement del plurilingüisme

Malgrat l'enquadrament que fa d'Espanya Arend Lijphart en el grup de països lingüísticament heterogenis i plurals, al costat de Bèlgica, Canadà i Suïssa,¹¹ tant el reconeixement constitucional del pluralisme lingüístic com la pràctica política, administrativa i jurídica d'aquest pluralisme situa Espanya en una dimensió ben diferenciada del reconeixement formal i pràctic existent als altres tres països anomenats. Un recent article del professor Alberto Pérez Calvo,¹² constata els avenços produïts a Espanya i justificava les diferències amb els països teòricament similars per l'existència d'una llengua comuna, reconeguda i coneguda pel conjunt dels ciutadans espanyols. La territorialitat lingüística de Bèlgica, Canadà i Suïssa es contraposa així a la homogeneïtat que implica el coneixement formal i pràctic de la llengua castellana en tot el territori de l'Estat en el cas d'Espanya. Per Pérez Calvo, la realitat lingüística espanyola és més similar a la de França i Itàlia, amb una llengua comuna a tot el territori que coexisteix amb altres llengües locals o de caràcter territorial, que a la realitat de diversitat lingüística de Bèlgica, Canadà o Suïssa, que qualifica de simple juxtaposició de llengües diferents i amb la inexistència formal, jurídicament i pràcticament, d'una llengua comuna a tot el territori. Ni la preeminència pràctica de la llengua anglesa al Canadà li dona aquest caràcter.

L'acceptació formal del plurilingüisme en els casos citats de Bèlgica, Canadà i Suïssa, comporta la traducció pràctica d'aquest reconeixement en les seves institucions polítiques i administratives. Així, tant en els seus parlaments federals com en els diversos àmbits de la seva administració central es reconeix el dret a la utilització de les diverses llengües considerades com a oficials.

En el cas d'Espanya, és coneguda la impossibilitat pràctica d'utilització d'una llengua diferent del castellà en el Congrés dels Diputats i el reconeixement molt parcial d'utilització de les llengües cooficials al Senat. De fet, el Reglament vigent del Congrés, que data de 1981, no fa cap referència ni en negatiu ni en positiu a aquesta qüestió, però en la pràctica s'impossibilita l'ús d'altres llengües diferents del castellà excepte si es realitza una cita breu, que s'acostuma a reiterar a continuació en castellà. Per la seva banda, el Reglament del Senat permet la utilització de totes les llengües cooficials en la Comissió general d'autonomies (primer es va reconèixer només per a determinades sessions especials d'aquesta comissió, i a partir de la reforma reglamentària de 2005 es fa possible la utilització en totes les sessions de la comissió),¹³ possibilita també intervenir els senadors en qualsevol llengua cooficial en el debat de les mocions i la utilització de les llengües cooficials en els escrits presentats tant pels senadors com pels ciutadans que es dirigeixin a la cambra alta, a partir de les modificacions reglamentàries aprovades el 2010.¹⁴ Ens trobem davant d'un reconeixement inexistent en el cas del Congrés dels Diputats i de caràcter força limitat en el cas del Senat, que contrasta amb la pràctica bilingüe que duen a terme totes les cambres parlamentàries de les comunitats autònomes amb llengua pròpia i reconeguda estatutàriament.

Pel que fa a l'avenç i reconeixement de les llengües cooficials en els diversos àmbits, sectors i serveis dependents de l'administració general de l'Estat, el balanç que se'n pot fer conté elements força

---

¹¹ Vegeu A. Lijphart. *Las democracias contemporáneas* Barcelona (Ariel) 1991, pàg. 56 i seg.

¹² Vegeu A. Pérez Calvo: "Pluralismos lingüísticos y sus regulaciones" a *Revista Jurídica de Navarra* núm. 51, (2011), pàg.89-121.

¹³ Vegeu l'article 56 bis 9 del vigent Reglament del Senat.

¹⁴ Vegeu aquestes previsions en els articles 84.5, 191 i disposició addicional 5ena, del Reglament del Senat.

contradictoris. Des de la introducció del coneixement de les llengües pròpies de la Comunitat, bé com a requisit o bé com a mèrit segons els casos, en la legislació que regula aspectes concrets de l'accés a la funció pública o que ordena determinats serveis, quan aquests s'han de dur a terme en comunitats amb llengua pròpia, fins a la pràctica concreta de l'aplicació d'aquestes previsions o de la presència formal de la llengua cooficial en documentació oficial o en la relació formal dels ciutadans amb l'administració general de l'Estat, el camí recorregut està ple d'incidències, de petits avenços, de reticències i de pràctiques poc constants i irregulars.

Un paràmetre objectiu d'aquesta pràctica el podem trobar, a partir de la ratificació formal realitzada el 2001 de la Carta europea de les llengües regionals i minoritàries, en les avaluacions que de manera periòdica realitza el Comitè d'Experts del Consell d'Europa sobre l'aplicació dels continguts i compromisos continguts en la Carta. La primera avaluació realitzada a Espanya abasta el període 2001-2002, i en la seva part conclusiva crida l'atenció de les autoritats espanyoles sobre diverses mancances en l'aplicació de la Carta europea de les llengües.¹⁵ En la part conclusiva de l'informe del Comitè d'Experts es posa l'èmfasi i es destaquen les importants mancances en l'àmbit del servei públic de la justícia, es crida l'atenció sobre la poca presència de les llengües cooficials en els serveis de l'Administració de l'Estat amb seu a les comunitats amb llengua pròpia; es denuncia la falta de publicació oficial sistemàtica i oportuna dels textos legislatius estatals; es crida l'atenció sobre la poca presència de les llengües cooficials en l'àmbit de la vida econòmica i social (i en menor mesura també en alguns àmbits culturals); i es fa palesa la poca atenció que presten a la diversitat lingüística del país els mitjans de comunicació d'àmbit estatal. Fins i tot, al costat d'una avaluació positiva de l'ensenyament i la presència del català i l'euskera en les respectives comunitats, es crida l'atenció sobre alguns problemes en la difusió, ensenyament i utilització de les llengües pròpies en l'àmbit de l'administració de les comunitats de Balears, València i Galícia.

Tres anys més tard, en la segona avaluació realitzada pel Comitè d'Experts, datada el desembre de 2008 i que abasta el període 2002-2005, es reiteren algunes de les observacions contingudes en la primera avaluació, especialment en l'àmbit de la justícia, dels serveis públics sota autoritat estatal o dependents d'empreses estatals (es cita explícitament el cas de Correus o de Renfe), i s'insisteix en la poca atenció de la realitat plurilingüe dels mitjans de comunicació d'àmbit estatal.¹⁶

La darrera avaluació, abastant els anys 2006 a 2009, i publicada pel Consell d'Europa l'octubre de 2012, destaca com un element positiu la creació a mitjan 2007 del Consejo de las Lenguas Oficiales en la Administración General del Estado, però reitera com en les anteriors avaluacions les grans mancances en l'àmbit de la justícia, de l'Administració de l'Estat en les Comunitats Autònomes amb llengua pròpia –tant pel que fa al personal al servei d'aquesta administració, com per la pràctica dels seus serveis–, i apunta la possible incidència negativa de la implantació del trilingüisme en l'ensenyament de la llengua pròpia en algunes comunitats, especialment en aquelles com Balears, València i Galícia on perduren els problemes en la implantació de l'ensenyament de la llengua pròpia cooficial.

---

¹⁵ Vegeu les recomanacions i l'informe publicats pel Consell d'Europa amb data 21 de setembre de 2005.

¹⁶ Vegeu la publicació de l'informe del Comitè d'Experts i les recomanacions sobre l'aplicació de la Carta a Espanya, feta pel Consell d'Europa amb data 11 de desembre de 2008.

D'aquest seguit d'avaluacions, se'n pot extreure que, d'una banda, l'àmbit de l'Administració de justícia, i de l'altra, les pràctiques de l'Administració perifèrica de l'Estat en les comunitats amb llengua pròpia, continuen essent els dos problemes principals en un procés de normalització de la realitat plurilingüe existent a Espanya que ha avançat de manera desigual i amb bones dosis d'incomprensió.¹⁷ La manca d'una política lingüística d'abast estatal estaria en la base de bona part d'aquestes mancances, dels problemes detectats i d'una legislació i d'unes pràctiques poc concordes amb la realitat pluricultural i plurilingüística d'Espanya.

Ni tan sols la creació a través del Reial Decret 905/2007, de 6 de juliol, del ja esmentat "*Consejo de las Lenguas Oficiales en la Administración General del Estado*" –que té com objectiu vetllar per una millor atenció dels drets lingüístics dels ciutadans, impulsant i coordinant la política de l'Administració General de l'Estat en relació amb l'ús de les llengües oficials de les comunitats autònomes– sembla haver aconseguit avenços notables en la solució dels problemes de reconeixement i d'implantació d'una cooficialitat real. Tant el mateix "Consejo" –que depèn primer del Ministeri d'Administracions Públiques, i des de finals de 2011 de la Secretaria d'Estat de Cooperació Territorial integrada en el Ministeri d'Hisenda– com la Oficina de Llengües Oficials que preveu l'article 8 del Reial Decret, no semblen acomplir les funcions atribuïdes d'estudi, promoció, assessorament, planificació i constatació de l'ús de les llengües oficials, tant en els serveis centrals com en l'estructura perifèrica de l'Administració general de l'Estat.

De fet el "Consejo de las lenguas oficiales", es va reunir en sessió constitutiva el gener de 2008 i ha celebrat dues reunions de treballs, amb sengles informes de l'Oficina, el juny de 2009 i el juliol de 2010. Des d'aquesta data no ha tornat a mantenir una activitat constatable, malgrat que la norma de creació preveu la celebració d'una reunió anual com a mínim. El que podia ser, doncs, un bon i pràctic instrument d'avenç en la normalització lingüística ha esdevingut un nou element de confirmació de la manca de voluntat política en la instrumentació d'una veritable política lingüística de nivell estatal que atengui a la realitat plurilingüe d'Espanya.

4 Les percepcions ciutadanes sobre la llengua i la política lingüística

Les dificultats i mancances en l'existència d'una veritable política lingüística impulsada des de l'Estat, que han estat analitzades en els apartats anteriors, tenen un reflex en l'opinió i en la percepció que sobre aquestes qüestions transmeten els ciutadans espanyols i, d'una manera més concreta, els ciutadans de les comunitats amb llengua pròpia. Per verificar aquestes opinions podem fer referència a un nombre escàs d'estudis i enquestes que ens ofereixen dades rellevants sobre l'actitud dels ciutadans en front de l'actuació de les institucions o que valoren alguns aspectes concrets de l'actuació de l'administració en matèria de política lingüística.

En l'àmbit territorial d'algunes comunitats autònomes s'han realitzat des de fa alguns anys "enquestes d'usos lingüístics" de la població que, bàsicament, aporten dades rellevants sobre l'avenç de la llengua pròpia en la comunitat de referència i el seu contacte amb altres llengües, però no aporten un coneixement

---

¹⁷ Sobre un i altre àmbit es pot consultar la monografia d'Anna M. Pla i Boix "El règim jurídic de les llengües en l'Administració de justícia" Barcelona. Institut d'Estudis Autònomic, 2005; i la publicació de les ponències del seminari coordinat per Antoni Milian. "Drets lingüístics, de debò" Barcelona. Institut d'Estudis Autònomic, 2012.

destacable sobre la problemàtica que s'ha abordat en els apartats precedents sobre aspectes determinants de la política lingüística de l'Estat.

A Catalunya, l'Institut d'Estadística (Idescat) ha realitzat enquestes d'aquestes característiques el 2003, el 2008, i n'està realitzant una altra el 2013. En aquests estudis, de caràcter sociolingüístic, s'analitzen les capacitats lingüístiques de la població catalana en les llengües oficials en el territori, i també en alguna llengua estrangera (francès i anglès), així com la problemàtica derivada del contacte entre llengües; s'avaluen els usos lingüístics en els diferents àmbits de la vida (família, treball, vida ciutadana, oci...); i s'indaga sobre la llengua de consum quant als principals mitjans de comunicació.

De manera molt similar, a Euskadi s'han realitzat enquestes sociolingüístiques el 1991, 1996, 2001 i 2006, amb una orientació i objectius molt similars a les enquestes catalanes. També el govern de la Comunitat Valenciana ha realitzat entre els anys vuitanta i el 2010 un conjunt d'enquestes sobre el coneixement i l'ús del valencià. I fins i tot el govern aragonès va realitzar una enquesta similar l'any 2003.

Aquest conjunt d'enquestes, tot i la importància de les dades que ens ofereixen i els estudis conseqüents, no ens aporten, com ja s'ha indicat, un coneixement o una informació sobre les percepcions i actituds dels ciutadans sobre l'acció duta a terme per les institucions i pels responsables polítics pel que fa a la promoció de les llengües o a l'acció política, jurídica o administrativa en relació amb les diverses llengües existents a l'Estat i reconegudes oficialment per la Constitució i els respectius Estatuts d'Autonomia.

En l'àmbit territorial del conjunt de l'Estat, el Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) ha realitzat també alguna enquesta sobre el coneixement i ús de les llengües a Espanya, o bé ha incorporat aquesta qüestió en estudis o baròmetres d'opinió de caràcter més general. En aquests casos algunes de les qüestions plantejades ens aporten dades de més interès pel que fa al desplegament d'accions polítiques en l'àmbit de la pluralitat lingüística espanyola.

El 1993, el CIS realitzava una primera enquesta (la número 2052) sobre l'ús de les llengües en les comunitats bilingües. El 1998 en realitzaria una segona, concretada per comunitats (enquestes número 2295 a 2300), que reitera i amplia l'estudi de cinc anys abans. Aquestes dues enquestes van ser objecte d'estudi i anàlisi per part del professor Miguel Siguán (estudis publicats pel mateix CIS),¹⁸ on aprofundia en els aspectes de coneixement i ús de les llengües cooficials en les diverses comunitats bilingües, però on introduïa alguna variable sobre les percepcions dels usos lingüístics i les actituds dels ciutadans en la seva relació amb l'Administració. Les dades més rellevants en aquest sentit fan referència, en el primer estudi de 1993, a l'alt grau d'acord dels ciutadans en la necessitat d'exigència del coneixement de la llengua pròpia de la Comunitat per ser funcionari (del 82 % d'acord en el cas de Catalunya al 41% d'acord en el cas de Navarra), i al també elevat acord amb la utilització d'ambdues llengües (castellà i llengua pròpia de cada comunitat) per part dels serveis públics estatals (Telefònica, Renfe, Iberia...), amb un màxim del 89 % de respostes favorables en el cas dels ciutadans de Catalunya i un mínim del 63 % dels ciutadans de Navarra. L'estudi de 1998 reiterava i refermava aquestes opinions. En el supòsit de la utilització de les dues llengües per part dels serveis públics, els percentatges d'acord s'incrementen fins el 95 % en el cas

---

¹⁸ Vegeu "Conocimiento y uso de las lenguas en España" Madrid (CIS- Col. Opiniones y Actitudes núm. 2) 1994 y Miguel Siguán "Conocimiento y uso de las lenguas" Madrid (CIS – Col. Opiniones y Actitudes núm. 22) 1999.

dels ciutadans de Catalunya i fins el 68 % en els de Navarra. I igualment augmenta l'acord sobre la necessitat de coneixement de la llengua pròpia per l'accés a la funció pública (el 85 % a Catalunya i el 44 % a Navarra), oscil·lant la resta de Comunitats entre els màxims i mínims assenyalats.

El 1996 el CIS va realitzar una gran enquesta, amb prop de 5000 entrevistes a tot l'Estat, sobre la "Consciència nacional i regional" (estudi 2228). D'aquest estudi se'n pot extreure alguna consideració sobre la importància de la llengua en la percepció o consciència dels ciutadans d'algunes comunitats. Així, un llarg terç de ciutadans de Catalunya (concretament un 34,1 %) i del País Basc (un 39,5 %), poc més d'un 15 % a Galícia, un 13,3 % a Balears i un escàs 7 % a la Comunitat Valenciana, consideren una nació la respectiva comunitat. En tots els casos l'existència de llengua pròpia és citat com el primer element determinant o factor principal que porta a aquesta consideració de la respectiva comunitat com a "nació".

Un seguit d'estudis realitzats el 2001 sobre la situació social i política del País Basc, Catalunya i Comunitat Valenciana (estudis del CIS núm. 2402, 2410 i 2413 respectivament), reiteraven aquestes qüestions, amb uns resultats molt similars. La consideració de Catalunya com a nació l'afirmaven el 37,6 % dels ciutadans que responien l'enquesta, al País basc ho feien el 36,8 % i només el 6,1 % a la Comunitat Valenciana, però també en tots els casos l'existència de llengua pròpia es situava com a primer i principal argument per aquesta afirmació.¹⁹

La darrera enquesta del CIS d'abast autonòmic i que aborda alguna qüestió lingüística es va realitzar el 2006 (estudi 2667) sobre "la identitat nacional a Espanya". En aquest estudi, al marge de les qüestions més tradicionals, i àmpliament abordades en diversos sondeigs d'opinió, sobre el sentiment de pertinença o sobre les opcions o models d'estructura de l'Estat, s'incorpora per primera vegada una pregunta sobre la possible independència de la respectiva comunitat, i es preguntava només sobre el coneixement de la llengua pròpia i sobre els usos lingüístics respectius, però no incorporava cap qüestió referida a la política lingüística desenvolupada ni per l'Estat ni per la comunitat autònoma. De tota manera, es pot remarcar d'aquesta enquesta el plantejament d'una qüestió sobre si la llengua espanyola podia ser considerada com un element bàsic de la identitat nacional. La qüestió va ser contestada afirmativament pel 88,6 % del conjunt de la mostra de ciutadans de l'Estat, percentatge que disminuïa fins el 73,9 % en el cas de Catalunya i fins el 70 % en la mostra de ciutadans bascos. Per contra, la qüestió sobre la consideració com a llengües també espanyoles de les llengües pròpies de les comunitats, obtenia l'acord del 67,2 % del total de la mostra de ciutadans espanyols, del 87,8 % del catalans, i només del 54,7 dels bascos i el 69,8 dels valencians, per raons segurament diverses i no identificables a través de l'enquesta de referència.

El darrer baròmetre autonòmic realitzat pel CIS l'any 2010 (estudi 2829), no introduïa cap qüestió relacionada amb la llengua, ni amb el coneixement ni amb els usos, més enllà de la pregunta sobre la llengua habitual. Únicament en abordar la consideració sobre la percepció dels principals problemes existents a Espanya, un 0,7 % citaven els problemes amb la llengua. Aquest percentatge s'incrementava fins al 2,7 % en la mostra dels ciutadans de Galícia, al 2,4 % en els de Catalunya i el 1,7 % en els de Balears.

---

¹⁹ Ho era pel 39,6 % en el cas de Catalunya i el 34,4 % en el cas del País Basc. En el cas de la Comunitat Valenciana no es formulava aquesta pregunta.

Com es pot constatar, els diversos sondeigs d'opinió i enquestes realitzades al llarg dels anys de vigència de les nostres normes constitucionals i estatutàries, i dels anys de desenvolupament de les pràctiques de política lingüística, aporten minsos coneixements a la percepció ciutadana sobre l'existència i incidència d'aquestes polítiques lingüístiques, tant en el conjunt d'Espanya com en les Comunitats amb llengua pròpia. Segurament la manca d'una clara política lingüística per part de l'Estat explica les debils percepcions dels ciutadans sobre aquesta qüestió, al marge dels seus coneixements i usos lingüístics.

5 Els posicionaments polítics sobre política lingüística.

El darrer aspecte que s'aborda en aquesta aproximació al desenvolupament d'una política lingüística de l'Estat, ens porta a analitzar breument les aportacions programàtiques que les diverses forces polítiques d'àmbit estatal han realitzat sobre aquesta qüestió.

Fora d'alguna excepció més recent, no es pot dir que l'existència d'una política lingüística estatal hagi estat objecte de preocupació, de discussió política o plantejament programàtic per part dels partits polítics espanyols. De fet, dins les propostes o resolucions, tant congressuals com electorals, referides al desenvolupament autonòmic de l'Estat, les referències a la política lingüística és més aviat escassa i en moltes ocasions inexistent. Un repàs de les posicions dels principals partits d'àmbit estatal ens confirma aquesta primera apreciació.

Alianza Popular, en el seu programa electoral de 1982, dins d'una orientació de política autonòmica que posa l'accent en el "Principi d'Unitat", preconitza el principi d'identitat cultural comú a tots els espanyols i fa un èmfasi especial en una lectura de l'article 149.2 de la Constitució tendent a garantir el manteniment i difusió de la cultura espanyola. Trenta anys després, en el dissetè Congrés del Partit Popular celebrat a començaments de 2012, encara es reitera l'idea de "recuperació del concepte de nació espanyola", en la qual, la història, la cultura, els costums o les llengües (diverses) completen i enriqueixen la convivència, però no la fonamenten, i es preconitzen reformes aconduïdes per les institucions centrals de l'Estat per tal d'assegurar la utilització de les llengües oficials en l'ensenyament²⁰. Més enllà d'aquestes afirmacions de caràcter programàtic, la política del Partit Popular durant el seu pas pel Govern de l'Estat tampoc ha comportat el desplegament d'una política lingüística estatal. Només es varen produir alguns tímids intents d'accentuar la promoció de la llengua castellana durant els dos governs d'Aznar i es va mantenir una actitud reticent, i de vegades bel·ligerant, amb les polítiques de normalització lingüística dutes a terme a Catalunya i Euskadi, especialment en matèria d'ensenyament, titllant d'imposició el model d'immersió practicat especialment a Catalunya. La pràctica de govern del PP a les comunitats autònomes que ha dirigit ha tendit en els darrers temps, a desfer una part del camí recorregut. Tant a Galícia, a Balears, a la Comunitat Valenciana com a Aragó s'han produït, en els darrers mesos, iniciatives en el sentit de desfer bona part del camí recorregut pels propis governs del PP durant els anys vuitanta, noranta i primera dècada dels 2000. Es torna a posar en valor l'existència d'una llengua espanyola comú, el castellà, i es tendeix a situar en segon lloc les llengües pròpies de les comunitats autònomes, bé impulsant el trilingüisme, bé intentant rebaixar la presència de les llengües cooficials.

---

²⁰ Vegeu els punts 39, 40, 45 i 63 de la resolució política aprovada pel 17è. Congrés del PP.

La pròpia Secretaria General del PP, Mª Dolores de Cospedal, el maig de 2010, en ocasió del darrer debat sobre l'Estat autonòmic celebrat al Senat, qualificava “d'esperpent” la realització i utilització de la traducció simultània en les intervencions de dos presidents autonòmics socialistes, Chaves i Montilla.

La Fundació del PP que dirigeix J.M. Aznar, la FAES, ha dedicat, en canvi, nombrosos articles, estudis i publicacions a analitzar de manera molt crítica el passat i el present de la política lingüística a Espanya. Des de l'estudi del professor Francisco Marcos Marín, *Conceptos básicos de política lingüística para España*²¹ fins a diversos anàlisis sobre la immersió lingüística. El posicionament crític més complet el podem trobar en el llibre coordinat per Xavier Pericay *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*²² on es qualifica Espanya com a model a mig camí entre els països monolingües i els estats plurilingües i es constata que l'estat no ha exercit les seves atribucions en matèria lingüística, especialment en referència amb l'apartat primer de l'article 3 de la Constitució, deixant la realització de la política lingüística a les comunitats autònomes que l'han exercit, segons Pericay, amb idees de propietat (lligat al concepte de llengua pròpia) i de normalitat, fent referència al concepte de normalització lingüística, àmpliament criticat en diversos capítols del llibre.

Per la seva banda, el Partido Socialista Obrero Español (PSOE), no ha realitzat ni un especial pronunciament programàtic sobre qüestions lingüístiques, ni ha produït una política especialment intensa durant el seu pas pel govern de l'Estat, més enllà de la creació citada de l'*Instituto Cervantes* com instrument de promoció lingüística i del *Consejo de las lenguas Oficiales* com instrument de coordinació del desenvolupament administratiu de la pluralitat lingüística espanyola. Cal assenyalar que des del Govern o des de l'oposició en les comunitats autònomes amb llengua pròpia, els socialistes han desenvolupat sempre una política favorable i sense reticències a les polítiques de normalització. De manera singular, el 37è Congrés Federal del PSOE, celebrat el juliol de 2008 encara en plena polèmica sobre l'Estatut de Catalunya, aprovava una resolució en defensa del model constitucional i del pluralisme lingüístic a Espanya, on trobem afirmacions com “*Estas otras lenguas, también españolas, y por lo tanto, patrimonio de todos, necesitan en paralelo una proyección y una protección. No tiene sentido pensar que el castellano debe defenderse de ellas, o más endavant, Los socialistas no pensamos que las lenguas cooficiales españolas sean una mera anécdota, algo encomiable con lo que tengamos que convivir pacientemente, sino que su estímulo y su cuidado pasa por una de nuestras prioridades, porque así lo pensamos y sentimos políticamente y porque así lo establece la Constitución, con la certeza de que ello no va en absoluto en detrimento de la lengua de todos, el castellano.*” Efectivament, aquestes consideracions coincideixen amb algunes accions de promoció de les llengües cooficials, especialment davant les institucions europees, amb iniciatives parlamentaries produïdes i aprovades, però contrasten amb certa inèrcia de passivitat en el desenvolupament de veritables polítiques de normalització en l'àmbit institucional i administratiu de l'Estat.

---

²¹ MARCOS MARÍN, FRANCISCO. *Conceptos básicos de política lingüística para España*. “Papeles de la Fundación”, núm. 15, Madrid (FAES). 1995.

²² Publicat per la FAES el 2007.

Ni el PCE ni Izquierda Unida s'han destacat per uns posicionaments o plantejaments programàtics referits a la política lingüística espanyola però, en canvi, sempre han abonat les polítiques de promoció del plurilingüisme i les polítiques de normalització en les comunitats amb llengua pròpia.

Un cas singular el constitueix la nova formació política Unión Progreso y Democracia (UPyD) que des de la seva fundació i des de les diverses aportacions programàtiques ha fet bandera de la qüestió lingüística. En el manifest fundacional de UPyD de 2007 podem ja trobar referències a la "*peligrosa deriva* (de l'estat autòmic) *especialmente dañina en lo tocante al uso y aprendizaje de la lengua española*", afirmant que un Estat de Dret "necessita" una llengua comuna com a instrument polític per a la realització dialèctica de la pròpia democràcia. Dos anys després, en el primer congrés del partit celebrat el 2009, s'aprova una proposta d'àmplia reforma de la Constitució on hi trobem, entre el conjunt de mesures de reforma proposades, la de suprimir l'article 3.3 de la CE, és a dir, la referència explícita a la riquesa de les diverses modalitats lingüístiques d'Espanya com a patrimoni cultural que ha de ser objecte d'especial respecte i protecció. Igualment, es proposa incloure en l'article 14 de la CE la llengua, al costat de la raça o el sexe com a objectes de no discriminació dels espanyols. Aquestes propostes seran recollides després pel programa electoral amb el que es va presentar la formació a les eleccions de novembre de 2011.

6 A manera de conclusió

De tot allò que ha estat objecte de descripció i anàlisi en les pàgines precedents, en podem extreure que no es pot parlar d'una veritable política lingüística promoguda i portada a terme per part de l'Estat, per contraposició amb l'acció que sí han desenvolupat les comunitats autònomes amb llengua pròpia cooficial d'acord amb els respectius estatuts d'autonomia.

El mandat constitucional contingut de manera especial en l'article 3.3 no es pot afirmar que hagi estat ni conculcat ni oblidat al llarg dels trenta-cinc anys de la seva vigència, però tampoc no ha estat objecte d'una especial atenció. Com s'apunta en el subtítol de l'article, hi ha una bona dosi d'incomprensió en aquesta manca de política lingüística estatal. Les dificultats d'abordar la realitat plurilingüe d'Espanya amb normalitat, la manca d'una veritable voluntat de promoció d'aquesta realitat, les reticències per fer present les llengües pròpies en diversos àmbits polítics i administratius de l'Estat, especialment en l'àmbit de la justícia, posen en relleu aquesta incomprensió fora dels territoris amb llengua pròpia. Les mateixes actituds i opinions dels ciutadans davant el fenomen del plurilingüisme i el posicionament dels partits polítics, especialment del PP, i sobretot i més recentment de UPyD, encara fan més evident la poca connexió existent al voltant d'aquesta qüestió entre aquells ciutadans que els costa concebre i entendre que l'Estat espanyol té un caràcter plurinacional, pluricultural i plurilingüe, i aquells altres que tenen una alta consciència nacional a partir de la seva pròpia llengua i realitat cultural diferent de la comuna d'Espanya.

La inexistència d'una política lingüística decidida de l'Estat constitueix una anomalia política i també jurídica d'acord amb les previsions constitucionals i estatutàries, i contrasta amb realitats estatals similars, com s'ha posat de manifest, malgrat l'esforç teòric per assimilar la nostra estructura estatal a models de caràcter federal, on la realitat de pluralitat lingüística es viscuda amb més normalitat i està present en els seus diversos àmbits polítics, administratius, culturals i ciutadans.

Avui, trenta-cinc anys després de l'aprovació de la Constitució espanyola i després d'un ja extens desplegament d'aquesta, la manca d'impuls d'una política lingüística per part de l'Estat espanyol ha conduït a una manca de reconeixement, de promoció, i en definitiva de "normalització", de l'existència de la realitat plurinacional, pluricultural i plurilingüística d'aquest Estat, que continua derivant aquestes tasques pràcticament de manera exclusiva en les comunitats autònomes que tenen llengua pròpia. Incomprensió, recels, i voluntats polítiques contraposades semblen haver impedit l'aposta per una política lingüística d'abast estatal, que només s'ha desplegat per impulsos interiors i exteriors, sense el convenciment ni de la pròpia obligació ni de les pròpies capacitats i oportunitats.